

В. І. Ляшенко,
доктор економічних наук, професор,
ORCID 0000-0001-6302-0605,
e-mail: slaval.aenu@gmail.com,

О. В. Ліщук,
аспірант,
ORCID 0000-0003-2157-2473,
e-mail: olishchuk@gmail.com,

Інститут економіки промисловості НАН України, м. Київ

ІНСТИТУЦІЙНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ФОРМУВАННЯ ТА РОЗВИТКУ ПРОСТОРОВИХ ПІДПРИЄМНИЦЬКИХ СИСТЕМ

Вступ. Наукова праця М. Портера [1], яка вийшла якраз під час бурхливої приватизаційної хвилі, що охопила весь світ, акцентувала увагу на тому, що конкурентна перевага створюється не урядами країн, а всередині компанії або галузі, при цьому роль уряду має непрямий характер і важлива лише для того, щоб посилити наявні конкурентні переваги.

Відомо, що у розвитку кластерів та індустріальних парків, як просторових підприємницьких систем (ППС) важливу роль грають стейкхолдери – підприємці, установи та організації наукового, виробничого, громадського та інших секторів, спрямовані на зміцнення існуючих та створення сприятливих умов для формування нових ППС у промисловості. Також навколо ППС формуються державні установи, які пропонують інструменти державної політики для їхнього розвитку – галузеві (направлені на визначений сектор економіки) або загального напрямку (з впливом на продуктивність та умови функціонування економіки, у тому числі у просторовому вимірі).

Не менш важливими з інституціональної точки зору є умови формування ППС (неформальні інститути), а саме: колективні уявлення про технологічний рівень та якість ресурсів, рівень довіри та партнерства між акторами та обмін інформацією, знаннями, навичками, законодавство у частині захисту прав власності та державної підтримки, стан корупції, роль локальної репутації.

ППС, як правило, виникають навколо природного ресурсу, потреб ринку або місцевих навичок; у результаті розвитку можуть з'являтися нові компанії, постачальники, суміжні виробництва та супутні сфери діяльності. Тобто формується просторова бізнес-система у певному регіоні, де державні організації та приватні компанії (промислові та сервісні компанії, дослідницькі центри, університети, фінансові установи, агенції, органи державної влади тощо) взаємодіють і координують свою діяльність для сприяння розвитку динамічних і життєздатних підприємницьких систем у певних промислових, на-

укових і технологічних сферах. Для підтримки розвитку регіону державна політика, як правило, торкається й питань сприяння розвитку ППС як середовища для створення нових робочих місць, інновацій, посилення співпраці у ланцюжку створення вартості.

Таким чином, дослідження, пов'язані з еволюцією та життєвими циклами ППС, так чи інакше торкаються й питань доцільності та ефективності державної політики їх підтримки. Такий інтерес породив цілий напрям досліджень, пов'язаних з розглядом концептуальних та практичних аспектів формування й реалізації політики сприяння розвитку ППС.

Так, наприклад, Група європейської кластерної політики під керівництвом Т. Петрін (2010) розробила положення, які стали основою для виникнення сучасного підходу до європейської кластерної політики, встановивши важливість державних втручань у розвиток кластерів шляхом їхньої підтримки [2].

Багато досліджень присвячено оцінці інструментів, що використовуються для ідентифікації та виявлення характеристик ППС. Так, наприклад, А. Ноєн пропонується три варіанти ідентифікації (географічне зосередження, критична маса, взаємодія та співробітництво) [4], продовжують його ідеї Т. Brenner, D. Fornahl [10] та Т. Andersson, S. Schwaag Serger, J. Sörvik, E. Wise Hansson [9]. Більш специфічні інструменти аналізу розглянуто у роботах К. Koschatzky та V. Lo (метод просторової концентрації) [5], Т. Andersen, M. Bjerre, E. W. Hansson (К-функція Ріплі) [6], Z. Zhao, Z. Zhao та P. Zhang (аналіз експорту) [7]. Більш поширеними є дослідження з використання бенчмаркінгу [8; 18; 19; 20].

Також особливу увагу науковці та експерти звертають на особливості формування політики розвитку ППС в різних країнах для виявлення й оцінки впливу державної політики на розвиток. Тобто важливим аспектом при дослідженні регуляторних механізмів формування просторових підприємницьких систем, якими є кластери та індустрі-

альні парки, є аналіз та оцінка інституційного забезпечення їх формування й функціонування, дослідження етапів розробки й реалізації політики та оцінки її ефективності тощо.

Мета статті – аналіз інституційного забезпечення формування та розвитку ППС в рамках підходу, що вивчає різні аспекти, зокрема на прикладі кластерної політики («cluster policy approach») і є частиною наукового напрямку з дослідження процесів розвитку організованих кластерів, тобто кластерів, що отримали поштовх до розвитку за допомогою цілеспрямованої політики (від створення до подальшого розвитку й підтримки), що є вкрай актуальним в рамках сучасного стану розвитку ППС.

Інший науковий напрям, оснований на вивченні етапів життєвого циклу природних ППС (як результату об'єднання територіально уособлених акторів) в рамках виконуваного дослідження не є актуальним, по-перше, через те, індустріальні парки не є природньо створеними просторовими підприємницькими системами, а по-друге, через те, що в сучасних умовах, що склалися в Україні, підтримувати природний життєвий цикл кластерів, як ППС, стає все важче, а інколи й неможливо, що потребує значної допомоги й підтримки від держави.

Результати дослідження. Інституційне забезпечення в рамках реалізації кластерної політики, як складової політики розвитку ППС, можна представити у вигляді трьох основних блоків: розробка і планування кластерної політики (оцінка наявності кластерів, характеристики кластерів, оцінки ринкової позиції кластеру); реалізація кластерної політики (створення кластерних агенцій, підтримка кластерних ініціатив); оцінка кластерної політики (стратегічні напрямки розвитку кластерних підприємницьких систем) [3].

Так, наприклад, *на етапі розробки і планування кластерної політики* доцільно ідентифікувати класери та виявити їхні характеристики (географічного зосередження, критичної маси, взаємодії та співробітництва) [4]. Вкрай важливо засновувати політику на чіткому розумінні ландшафту регіонального кластеру (картування) з метою визначення сильних та слабких сторін, пріоритетів розвитку, необхідності кластерної політики, можливостей просування стратегії розвитку кластерів, сприяння прийняттю рішень з фінансування.

Для цього може бути використана інформація, отримана в результаті господарської діяльності підприємств (акторів), зібрана із статистичних матеріалів, галузевих звітів, аналітичних агенцій тощо. Бенчмаркінг може допомогти провести оцінку діяльності кластеру, виявити конкурентоспроможність регіонального кластера на міжнародному рівні і краще ідентифікувати його сильні та слабкі сторони, надаючи інформацію про структуру та продуктивність підприємницьких систем в порівнянні з іншими [8].

За результатами кількісного (коефіцієнт локалізації, метод просторової концентрації [5], Ripley's K-method [6], Export data [7] та якісного аналізу (інтерв'ю, анкетування, експертне опитування лідерів громадської думки, фокус-групи, метод сніжної кулі [6]) формується інформація про регіональну економіку, учасників кластеру, визначення концентрації бізнесу, малих та потенційних кластерів, як ППС, інформація про конкурентоспроможність, плани дій [3].

Після проведення аналізу, який, як правило, проводиться на регіональному рівні, отримана інформація може бути перевірена за допомогою індивідуальних опитувань учасників ППС. Результатом проведеного аналізу є діапазон потенційних підприємницьких систем та реєстр компаній, згідно з яким можна оцінити вагу ППС з точки зору всіх компаній регіону.

Для розробки кластерної політики, як складової політики розвитку ППС, характеристику кластерів необхідно більш деталізувати: географічна (просторова) близькість, критична маса учасників, життєвий цикл системи, характер членів кластеру (активні, пасивні), динаміка та зв'язки в середині просторової підприємницької системи (зв'язки між учасниками, взаємна довіра, загальне бачення та стратегія, інституціалізація та баланс між співробітництвом та конкуренцією) [21].

Так, наприклад, географічна близькість впливає на обсяг операційних витрат, доступ до інформації та обмін на персональному рівні (приватні контакти та зустрічі), отримання спеціалізованих пропозицій від ринків факторів виробництва, ефективну взаємодію з місцевими споживачами [9].

«Критична маса» є показником кількості та якості учасників (акторів) ППС (кількості компаній, співробітників, наявності допоміжних структур, наукових установ тощо), що складають основу для найбільш інтенсивного співробітництва, використання інноваційного потенціалу та стабільного ринку [10]. З боку уряду як можливі способи підтримки досягнення критичної маси можуть розглядатися: підтримка підприємницької діяльності, заохочення підприємців для створення індустріальних парків, підтримка співробітництва підприємств з науковими установами та іншими кластерами.

Інформація про життєвий цикл ППС є важливою для розробки кластерної політики, оскільки її окремі заходи (такі як усунення бар'єрів та запобігання занепаду) можуть значно вплинути на розвиток цих підприємницьких систем.

Як правило, основними учасниками ППС є компанії, громадські діячі, науково-дослідні інститути та фінансові установи. Поруч з ними знаходяться формальні організації такі як торгові палати, ЗМІ, агенції з трансферу технологій та економічного розвитку, інкубатори тощо. Часто такі організації є дуже важливими для формування політики для просування науки та інновацій, стимулювання

співробітництва з регіонами-сусідами, визначення регіонального охопту політики та рівня підтримки (місцевий, регіональний, державний).

Динаміку та зв'язки всередині ППС можна розглядати з позицій приналежності до одного ланцюжку створення доданої вартості, спільного використання ринку пропозиції, спільних технологій або наявності центральної «діючої особи», головного актора (компанії або науково-дослідної установи). Така інформація є необхідною для можливості пропонування регіональними або національними програмами підтримки спільних проектів з розробки або виробництва, співробітництва з науково-дослідними інститутами та іншими допоміжними організаціями, організації конференцій зі стратегування.

Як правило, розробка стратегії розвитку ППС здійснюється на місцевому або регіональному рівні в залежності від масштабів ППС, а ініціативи з їх підтримки реалізуються на регіональному та державному рівнях (організація, управління, фінансування) [3].

Далі проводиться оцінка ринкової позиції ППС, тобто визначаються цільові ринки компаній та їх місце на ринку. Тут можуть бути використані: аналіз товарообігу (компаній-виробників, компаній-постачальників), аналіз потенціалу зростання (людський капітал, інноваційні технології, частка експорту, доступ до фінансів та ринків, наявність великих компаній тощо), порівняння з конкурентами (за розміром, спеціалізацією, інноваціями, обсягами експорту, вагою кластеру у регіоні).

Для інституційного забезпечення розвитку ППС можуть бути використані такі інструменти як створення співтовариств з навчання, найму, виробничих питань, залучення компаній у розробку стратегій кластеру, регіону, міста тощо.

Сприяння розвитку інноваційних технологій пов'язано з політикою інноваційного розвитку та НДДКР і може здійснюватися за допомогою підтримки розвитку дослідної інфраструктури, підтримки діяльності з трансферу технологій (спільні проекти дослідників з промисловцями).

Для розвитку людського капіталу можуть бути використані ініціативи зі створення технологічних навчальних програм, стажування, просунення кар'єрних перспектив у кластерному секторі.

Поліпшення регіональної інфраструктури є важливою частиною політичного втручання, забезпечуючи створення бізнес-парків, бізнес-інкубаторів, інноваційних центрів (як правило, в рамках державно-приватного партнерства), розвиток транспортних комунікацій тощо.

До заходів з поліпшення доступу до фінансів можуть відноситися надання інформації, підтримка державного і приватного фінансування НДДКР шляхом надання кредитів та податкових преференцій, фінансування стартапів через конкурси бізнес-планів, фондів тощо, розширення доступу до венчурних фондів.

В таблиці представлено деякі заходи політики розвитку просторових підприємницьких систем у розрізі рівнів підтримки.

Таблиця

Заходи політики розвитку просторових підприємницьких систем у розрізі рівнів підтримки

Заходи	Рівень підтримки
Ініціативи фінансової підтримки кластерів	Державний, регіональний, місцевий
Розвиток людського капіталу	Державний, регіональний, місцевий
Податкові преференції для НДДКР, інноваційного розвитку	Державний
Підтримка трансферу технологій	Державний, регіональний
Сприяння розвитку інноваційних технологій	Державний, регіональний
Ініціативи з підтримки навчання	Регіональний, місцевий
Створення бізнес-інкубаторів, інноваційних центрів	Державний, регіональний
Розвиток інфраструктури	Регіональний, місцевий
Підтримка інвестиційної діяльності	Регіональний
Створення фондів регіонального розвитку	Регіональний
Субсидії на підтримку розвитку кластеру	Державний
Надання інформації про ринки	Регіональний, місцевий
Сприятлива інституційна середа	Регіональний
Якість життя	Регіональний, місцевий

Складено за джерелом [3].

На етапі реалізації політики сприяння розвитку ППС припускається, що ця політика поєднує різні напрями соціально-економічного розвитку держави, які закріплені у різних сферах управління та на різних рівнях. Регіональна та місцева політика мають узгоджуватися із заходами державної політики.

Прикладами реалізації стратегічних намірів з розвитку й підтримки ППС є створення виконавчих

агенцій та національних (наднаціональних) програм (ініціатив).

Агенції, як правило, організовані при різних міністерствах і їхня кількість у кожній країні може варіювати від однієї до двох чи трьох [110]. Як правило, такі агенції діють від імені уряду, виконують роль координаторів у розробці та реалізації програм розвитку просторових підприємницьких систем, пропонують інші послуги.

Наприклад, шведська агенція «Cluster Agency» пропонує функціональну підтримку у програмних та проектних офісах, інформаційну безпеку, роботу з котируваннями та аутсорсинг, надання проектів з чіткими обсягами та вартістю, може виступати субпідприємцем та здійснювати підтримку на стратегічному та оперативному рівнях [12].

Німецька агенція «RegioClusterAgentur BW» (RCA BW) надає можливість регіонам стимулювати розвиток ППС, приділяючи особливу увагу аналізу та виміру процесів трансформації регіональних економічних зон, а також об'єднанню партнерств із трансформації, в рамках яких ініціативи та інститути розвитку бізнесу співпрацюють з іншими регіональними інноваційними суб'єктами [13].

Програми можуть бути розроблені у тому випадку, коли розвиток ППС є стратегічним напрямом

політики держави, оскільки основним джерелом фінансування таких програм є державний бюджет. Звідси – програми розвитку ППС тісно пов'язані з промисловою чи науково-технічною політикою, обов'язково корелюються з регіональною політикою і часто орієнтовані на ППС, що формуються або зароджуються. Таким чином, держава є головним актором у формуванні ініціативи, і програми розвитку ППС в цілому орієнтовані на одну із трьох основних цілей: регіональний економічний розвиток, розвиток національної промисловості та комерціалізація науково-інноваційного потенціалу [14].

На рисунку представлено зв'язок політики розвитку ППС з іншими напрямками державного розвитку. Слід відмітити, що кластерні ініціативи можуть бути частиною інших стратегій і реалізовані без розробки спеціальних програм.

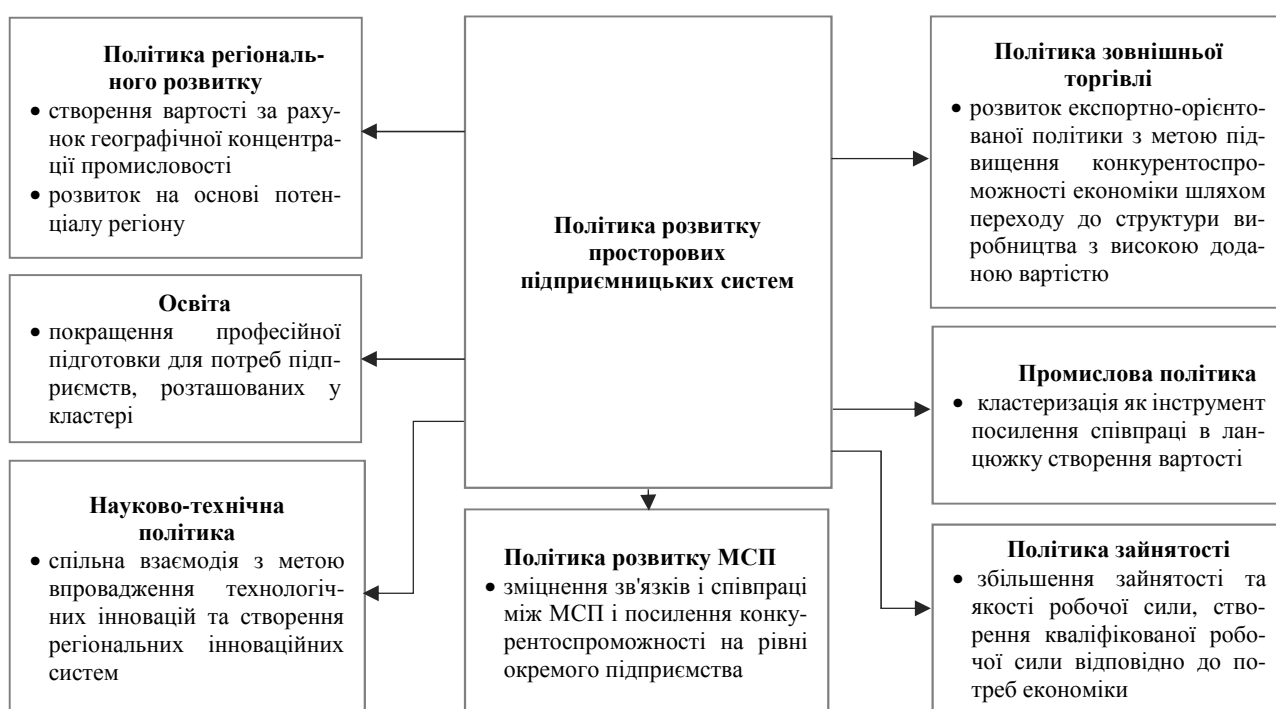

Рисунок. Зв'язок політики розвитку ППС з іншими напрямками державного розвитку

Складено за джерелом [3].

Представниками держави, що відповідають за реалізацію політики розвитку ППС є міністерства (промисловості, економіки, фінансів, науки) та інші державні організації.

Так, наприклад, у Фінляндії причетними до цього процесу є Міністерство економіки і зайнятості (The Ministry of Economic Affairs and Employment), Міністерство освіти і культури (Ministry of Education and Culture) і Міністерство внутрішніх справ (Ministry of the Interior), Парламент (Parliament of Finland), Кабінет міністрів (Cabinet of Finland), Академія Фінляндії (Academy of Finland), Агенція з фінансування технологій та інновацій (The Finnish Funding Agency for Technology and Innovation), галу-

зеві науково-дослідні інститути, Фінський інноваційний фонд (The Finnish Innovation Fund Sitra).

Реалізацією політики розвитку ППС Німеччини займаються Федеральне міністерство економіки та клімату (Federal Ministry for Economics Affairs and Climate), Федеральне міністерство цифрових технологій і транспорту (Federal Ministry for Digital and Transport), Федеральне міністерство освіти та науки (Federal Ministry of Education and Research), центри інноваційних компетенцій (Zentren für Innovations kompetenz), Федеральна агенція технічної допомоги Німеччини (German Federal Agency for Technical Relief).

Як приклад національної кластерної програми можна навести *Micro & Small Enterprises Cluster Development Programme* (Програма розвитку кластерів мікро- та малих підприємств, Індія), мета якої полягає у тому, щоб усі підприємства, що працюють всередині або поруч з кластерами, могли стати конкурентоспроможними і в цілому підвищили конкурентоспроможність ППС по секторах і регіонах країни [15]. За програмою технологічні центри ММСП¹ можуть виступати в якості провідних організацій для надання загальних послуг і підтримки розвитку підприємств малого та середнього бізнесу [16].

Інший приклад – *National Program for the Industrial Park Development–2020* (Національна програма розвитку індустріальних парків) в Аргентині [17]. Програма спрямована на сприяння плануванню землекористування, стійкий та інклюзивний розвиток, створення робочих місць на місцевому рівні, проведення досліджень для створення, розширення чи впорядкування змішаних індустріальних парків (створених або керованих спільно державними та приватними організаціями).

До наднаціональних програм розвитку ППС можна віднести програми, представлені на платформі *European Cluster Collaboration Platform* (ЕССР), яка не тільки надає інформацію про кластери, але й слугує «шлюзом» для розширення міжрегіонального співробітництва.

Що стосується фінансування ініціатив, то їх джерелами можуть бути:

- державні програми підтримки кластерів та індустріальних парків;
- гранти від регіональних та місцевих фондів економічного розвитку;
- членські внески;
- доходи від послуг кластеру та індустріального парку;
- доходи від виконання державних замовлень;
- фінанси інвестиційних компаній, венчурний капітал, спонсорство тощо.

Оцінка політики розвитку ППС є заключним, проте дуже важливим, блоком інституційного забезпечення формування й розвитку таких підприємницьких систем як кластери та індустріальні парки. Оцінка такої політики є інструментом для підтримки прийняття рішень щодо вибору кластерів або парків для фінансування, вдосконалення програм політики розвитку ППС та термінів закінчення підтримки. Оцінювачами можуть бути як незалежні приватні консалтингові компанії, так і представники з кола розробників програми розвитку ППС, що проводять оцінку своєї діяльності.

Методологічну базу таких досліджень складають експертна оцінка, інтерв'ю, анкетування (вивчення того, як зміни у поведінці кластеру чи парку

пов'язані з продуктивністю акторів та впливом на кластер (парк) взагалі, відповідність програми загальним напрямам регіональної та державної політики), бенчмаркінг (порівняння з «еталонними» за визначеними заздалегідь кількісними показниками, виявлення сильних і слабких сторін кластеру або парку), аналіз (соціальної) мережі (вимір різних аспектів відносин співпраці у кластері чи парку, як правило, використовується для проміжної оцінки) тощо.

Як основні показники при виконанні оцінки реалізації політики розвитку просторових підприємницьких систем експерти рекомендують використовувати такі: зміна рівня участі компаній у кластері чи індустріальному парку; кількість високоефективних компаній; зміна кількості управлінського персоналу кластеру, парку; коефіцієнт самофінансування; рівень венчурного фінансування; зміни в інфраструктурі кластеру, парку; кількість нових підприємств та стартапів; кількість компаній, що торгують онлайн; кількість спільних підприємств і співробітництв; показники інноваційної активності; кількість патентів, НДР; рівень інвестицій у дослідження та розробки; зміни у кількості персоналу НДДКР, рівень витрат на НДДКР; показники продуктивності; рівень доданої вартості на одного працівника; середня заробітна плата; рівень ВВП на душу населення; вартість життя; обсяги експорту тощо [3].

Вибір показників може варіювати і залежатиме від мети оцінки, доступності даних, типу підприємницької системи, часу на оцінку та фінансових можливостей оцінювачів.

Отримані результати оцінки політики розвитку просторових підприємницьких систем можуть бути використані для вдосконалення наступних кластерних ініціатив (програм), надання рекомендацій з формування напрямів кластерної політики (схем управління, переорієнтації фінансування проєктів) в майбутньому.

За результатами проведеного дослідження можна зробити кілька висновків. По-перше, політика розвитку просторових підприємницьких систем формує інституціональне середовище для розвитку і стійкості кластерів та індустріальних парків й орієнтована на сприяння процесам співробітництва, підвищення соціально-економічного й інноваційного рівня розвитку територій, стійку взаємодію взаємопов'язаних стейкхолдерів, функціонуючих в одній чи суміжних галузях. По-друге, важливу роль у розвитку кластерів та індустріальних парків грають такі актори як великі промислові підприємства, навколо яких формується підприємства малого та середнього бізнесу, наукові установи та некомерційні організації з новими конкурентними перевагами, що виражаються у формі стартапів, розвинутих техно-

¹ Технологічний центр ММСП є центром підвищення кваліфікації, створений Міністерством мікро-, малих і середніх підприємств Індії.

логій у сфері інфраструктури, створення інноваційних товарів, допоміжної продукції та послуг, зв'язками з іншими просторовими підприємницькими системами, взаємодією на міжнародному рівні тощо. Така структура з розвинутою організаційною та інституціональною близькістю акторів просторової підприємницької системи може мати значний вплив на інноваційний розвиток території, інші просторові підприємницькі системи та інститути. Не менш важливу роль у забезпеченні сприятливих умов розвитку таких просторових підприємницьких систем грають державні інститути, що підтримують кластерні та паркові ініціативи (міністерства, місцеві органи влади), фінансові організації (банки, венчурні фонди, приватний капітал), освітні та науково-дослідні установи.

По-третє, проведення ефективної політики розвитку просторових підприємницьких систем може стати гарантом створення незалежної просторової підприємницької структури зі стійкою системою взаємодії акторів, що складається з представників бізнесу, науки і влади, представляє інтереси її членів та динамічно розвивається, забезпечуючи регіон новими робочими місцями та створенням продукції, у тому числі інноваційної, підвищуючи привабливість регіону для розміщення бізнесу. Політика розвитку просторових підприємницьких систем може допомогти уникнути банкрутства одного чи декількох ключових акторів кластеру або індустріального парку, як просторових підприємницьких систем, та монополізації видів діяльності, побудувати стійкі зв'язки як всередині системи так і з іншими кластерами (парками) і в цілому інтегруватися в економіку, підвищуючи її ефективність.

Література

1. Porter, M. Clusters and the New Economics of Competition. *Harvard Business Review*. 1998. Vol. 76: P. 77–90. URL: <https://hbr.org/1998/11/clusters-and-the-new-economics-of-competition>.
2. European Cluster Policy Group. *Final Recommendations A Call for Policy Actions*. 2010. URL: https://irp-cdn.multiscreensite.com/bcb8bbe3/files/uploaded/doc_1830.pdf.
3. The Committee of the Regions EU. *Clusters and clustering policy: a guide for regional and local policy makers*. 2010. URL: <http://cor.europa.eu/en/engage/studies/Documents/Clusters-and-Clustering-policy.pdf>.
4. Hoen A. *Three Variations on Identifying Clusters*. OECD. National Innovation Systems: Workshops and Meetings of the Focus Group on Clusters (Phase III). 2000. URL: <https://www.oecd.org/sti/inno/nationalinnovationsystemsworkshopsandmeetingsofthefocusgrouponclustersphaseiii.htm>.
5. Koschatzky K., Lo V. *Methodological framework for cluster analyses*. Fraunhofer Institute for Systems and Innovation Research: Working Papers Firms and Region. 2007. No. R1/2007. Karlsruhe, Germany.
6. Andersen T., Bjerre M., Hansson E. W. *The Cluster Benchmarking Project: Pilot Project Report – Benchmarking clusters in the knowledge-based economy*. Norden - Nordic Innovation Centre, Oslo, Norway, 2006.
7. Zhao Z., Zhao, Z., Zhang, P. (2023). A new method for identifying industrial clustering using the standard deviational ellipse. *Scientific Reports*. 2023. Vol. 13(578). 10 p. DOI: <https://doi.org/10.1038/s41598-023-27655-8>.
8. Wessels J., Meier zu Köcker G. *Benchmarking von Netzwerken*. In: Wessels, J. (Ed.) Cluster- und Netzwerkevaluation. Aktuelle Beispiele aus der Praxis. AK Forschungs-, Technologie- und Innovationspolitik der DeGEval in cooperation with the Institut für Innovation und Technik (iit), proceedings of the spring conference "Cluster- und Netzwerkevaluation" in Berlin, 9 May 2008. Berlin: Institut für Innovation und Technik, 2008. P. 39–44.
9. Andersson T., Schwaag Serger S., Sörvik J., Wise Hansson E. *The Cluster Policies Whitebook*. IKED – International Organization for Knowledge Economy and Enterprise Development, Malmö, Sweden. 2004.
10. Brenner T., Fornahl D. *Politische Möglichkeiten und Maßnahmen zur Erzeugung lokaler branchenspezifischer Cluster*. Max-Planck-Institut zur Erforschung von Wirtschaftssystemen, Jena. 2002.
11. Cluster policy in Europe. Europe Innova Cluster Mapping Project. Oxford Research AS. 2008. URL: https://irp-cdn.multiscreensite.com/bcb8bbe3/files/uploaded/doc_1140.pdf.
12. Cluster Agency. 2023. URL: <https://www.clusteragency.se/>.
13. RegioClusterAgentur Baden-Württemberg. Clusterportal BW. 2014. Retrieved from <https://www.clusterportal-bw.de/en/regioclusteragentur/>.
14. Kyzym M., Khaustova, V. Cluster Format for Arranging and Implementing Industrial Policy. *Acta Innovations*. 2015. Vol. 17. P. 30–40.
15. New Guidelines MSE-CDP. Office Memorandum. 2022. № 1(1247)/CDD/EFC/MSE-CDP/2021E. URL: <https://www.dcmsme.gov.in/schemes/New-Guidelines.pdf>.
16. MSME Technology Centre (A Govt. of India Society) | Ministry of Micro, Small and Medium Enterprises, Visakhapatnam, Andhra Pradesh. 2023. URL: <https://www.msmevcvizag.org/>.
17. National Program for the Industrial Park Development - Allende & Brea. 2022. URL: <https://allende.com/en/programa-nacional-para-el-desarrollo-de-parques-industriales/>.
18. Andersen T., Bjerre M., Hansson E. W. *The Cluster Benchmarking Project: Pilot Project Report - Benchmarking clusters in the knowledge based economy*. Norden - Nordic Innovation Centre, Oslo, Norway. 2006.
19. Competence Networks Germany & FORA. Promoting cluster excellence – measuring and benchmarking the quality of cluster organisations and performance of clusters. 2010. URL: <http://www.vdivde-it.de/cluster-excellence-workshop>.
20. Duch E. European Cluster Excellence Initiative. Presentation, Workshop «Promoting cluster excellence – measuring and benchmarking cluster performance and quality of cluster organisations», 2009. 14 December. Berlin.
21. Enright M. J. Regional Clusters: What We Know and What We Should Know. In: Bröcker, J., Dohse, D., Soltwedel, R. (eds) *Innovation Clusters and Interregional Competition. Advances in Spatial Science*. Springer, Berlin, Heidelberg. 2003. DOI: https://doi.org/10.1007/978-3-540-24760-9_6.
22. Boneu F., Alfaro Serrano D., Maffioli A, Pietrobelli C., Stucchi R. and others. (2018). *The Impact Evaluation of Cluster Development Programs: Methods and Practices*. IDB Publications (Books), Inter-American Development Bank, number 7605.

References

1. Porter, M. (1998). Clusters and the New Economics of Competition. *Harvard Business Review*, 76, pp. 77–90. Retrieved from <https://hbr.org/1998/11/clusters-and-the-new-economics-of-competition>.
2. European Cluster Policy Group. (2010). *Final Recommendations A Call for Policy Actions*. Retrieved from https://irp-cdn.multiscreensite.com/bcb8bbe3/files/uploaded/doc_1830.pdf.
3. The Committee of the Regions EU. (2010). *Clusters and clustering policy: a guide for regional and local policy makers*. Retrieved from <http://cor.europa.eu/en/engage/studies/Documents/Clusters-and-Clustering-policy.pdf>.
4. Hoen, A. (2000). *Three Variations on Identifying Clusters*. OECD. National Innovation Systems: Workshops and Meetings of the Focus Group on Clusters (Phase III). Retrieved from <https://www.oecd.org/sti/inno/nationalinnovationsystemsworkshopsandmeetingsofthefocusgrouponclustersphaseiii.htm>.
5. Koschatzky, K., Lo, V. (2007). *Methodological framework for cluster analyses*. Fraunhofer Institute for Systems and Innovation Research: Working Papers Firms and Region, No. R1/2007, Karlsruhe, Germany.
6. Andersen, T., Bjerre, M., Hansson, E. W. (2006). *The Cluster Benchmarking Project: Pilot Project Report – Benchmarking clusters in the knowledge-based economy*. Norden - Nordic Innovation Centre, Oslo, Norway.
7. Zhao, Z., Zhao, Z., Zhang, P. (2023). A new method for identifying industrial clustering using the standard deviational ellipse. *Scientific Reports*, 13(578), 10 p. DOI: <https://doi.org/10.1038/s41598-023-27655-8>.
8. Wessels, J., Meier zu Köcker, G. (2008). *Benchmarking von Netzwerken*. In: Wessels, J. (Ed.) Cluster- und Netzwerkevaluation. Aktuelle Beispiele aus der Praxis. AK Forschungs-, Technologie- und Innovationspolitik der DeGEval in cooperation with the Institut für Innovation und Technik (iit): Proceedings of the spring conference "Cluster- und Netzwerkevaluation". (pp. 39-44). Berlin, Institut für Innovation und Technik.
9. Andersson, T., Schwaag Serger, S., Sörvik, J., Wise Hansson, E. (2004). *The Cluster Policies Whitebook*. IKED – International Organization for Knowledge Economy and Enterprise Development. Malmö, Sweden.
10. Brenner, T., Fornahl, D. (2002). *Politische Möglichkeiten und Maßnahmen zur Erzeugung lokaler branchenspezifischer Cluster*. Max-Planck-Institut zur Erforschung von Wirtschaftssystemen, Jena.
11. Cluster policy in Europe. (2008). Europe Inno Cluster Mapping Project. Oxford Re-search AS. Retrieved from https://irp-cdn.multiscreensite.com/bcb8bbe3/files/uploaded/doc_1140.pdf.
12. Cluster Agency. (2023). Retrieved from <https://www.clusteragency.se/>.
13. RegioClusterAgentur Baden-Württemberg. (2014). Clusterportal BW. Retrieved from <https://www.clusterportal-bw.de/en/regioclusteragentur/>.
14. Kyzym, M., Khaustova, V. (2015). Cluster Format for Arranging and Implementing Industrial Policy. *Acta Innovations*, 17, pp. 30–40.
15. New Guidelines MSE-CDP. (2022). *Office Memorandum*, № 1(1247)/CDD/EFC/MSE-CDP/2021E. Retrieved from <https://www.dcmsme.gov.in/schemes/New-Guidelines.pdf>.
16. MSME Technology Centre (A Govt. of India Society). Ministry of Micro, Small and Medium Enterprises. Visakhapatnam, Andhra Pradesh. (2023). Retrieved from <https://www.msmtcvizag.org/>.
17. National Program for the Industrial Park Development – Allende & Brea. (2022). Retrieved from <https://allende.com/en/programa-nacional-para-el-desarrollo-de-parques-industriales/>.
18. Andersen, T., Bjerre, M., Hansson, E. W. (2006). *The Cluster Benchmarking Project: Pilot Project Report - Benchmarking clusters in the knowledge based economy*. Norden - Nordic Innovation Centre, Oslo, Norway.
19. Competence Networks Germany & FORA. (2010). Promoting cluster excellence – measuring and benchmarking the quality of cluster organisations and performance of clusters. Retrieved from <http://www.vdivde-it.de/cluster-excellence-workshop>.
20. Duch, E. (2009). European Cluster Excellence Initiative. Presentation, Workshop «Promoting cluster excellence – measuring and benchmarking cluster performance and quality of cluster organisations». Berlin.
21. Enright, M. J. (2003). Regional Clusters: What We Know and What We Should Know. In: Bröcker, J., Dohse, D., Soltwedel, R. (Eds) *Innovation Clusters and Interregional Competition. Advances in Spatial Science*. Springer, Berlin, Heidelberg. DOI: https://doi.org/10.1007/978-3-540-24760-9_6.
22. Boneu, F., Alfaro Serrano, D., Maffioli, A., Pietrobelli, C., Stucchi, R. et al. (2018). *The Impact Evaluation of Cluster Development Programs: Methods and Practices*, IDB Publications (Books), Inter-American Development Bank, number 7605.

Ляшенко В. І., Ліщук О. В. Інституційне забезпечення формування та розвитку просторових підприємницьких систем

В роботі проаналізовано інституційне забезпечення формування та розвитку кластерів в рамках підходу, що вивчає аспекти кластерної політики і є частиною наукового напрямку з дослідження процесів розвитку організованих кластерів. Визначено, що метою застосування кластерної політики є об'єднання підприємств подібного напрямку діяльності до груп для підвищення ефективності виробництва, створення та використання інновацій, економічного розвитку регіону. Встановлено, що розробка кластерної політики на рівні кластерів (а не галузей) дозволяє уникнути багатьох спотворень, пов'язаних з постачальниками у ланцюжку створення вартості та краще орієнтуватися на конкретні проблеми, з якими стикаються компанії у ряді суміжних галузей.

Ключові слова: кластер, кластерна політика, підвищення ефективності, розвиток регіону.

Liashenko V., Lischuk O. Institutional Provision of Formation and Development Spatial Business Systems

The paper analyzes the institutional support for the formation and development of clusters within the framework of the approach that studies aspects of cluster policy and is part of the scientific direction of research into the development processes of organized clusters. It was determined that the purpose of applying the cluster policy is to unite enterprises of a similar field of activity into groups to increase the efficiency of production, creation and use of innovations, and economic development of the region. It has been established that the development of cluster policy at the level of clusters (rather than industries) avoids many distortions associated with suppliers in the value chain and better focuses on specific problems faced by companies in a number of related industries.

Keywords: cluster, cluster policy, efficiency improvement, regional development.

